

K A R E L R I C H T E R

POSLEDNÍCH 100 DNŮ

POZORUHODNÉ
UDÁLOSTI KONCE
DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY
V EVROPĚ



NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

DEN PRVNÍ

29. ledna 1945, pondělí

Vojska 1. běloruského frontu překročila severozápadně od Poznaně německé hranice. Jejich velitel maršál Georgij K. Žukov vydal v těch dnech rozkaz urychlit postup k Odře s cílem obsadit předmostí na jejím západním břehu. Nepřítel vrhal do boje z chodu své prisunované zálohy a pokoušel se zdržet sovětský postup na řece Drawě (Drage) a v prostoru města Landsberg an der Wartha (Gorzów Wielkopolski). Vojska 5. gardové armády zničila přicházející zálohy a rozvíjela rychlý útok podél řeky Noteč (Netze) k Odře.

Závažné diplomatické události: Winston Churchill, Franklin D. Roosevelt a jejich poradci se setkali na Maltě, aby se připravili na plánované setkání se Stalinem v Jaltě.

Německá armáda: Vojska 17. armády generála Friedricha Schulze začala budovat obranná postavení poblíž severních hranic Protektorátu Čechy a Morava, SS Obergruppenführer Paul Hausser určen velitelem skupiny armád G, působící na západní frontě, a generál Johannes Blaskowitz velitelem skupiny armád H, která bránila prostor Nizozemska

„PŘEKROČILI JSME HRANICE NĚMECKA“

Vzpomíná velitel 301. střelecké divize plukovník Vladimír Semjonovič Antonov: „Dne 29. ledna ráno jsme překročili řeku Netze a obsadili město Sellchow-Chammer severně od Czarnikau. Překročili jsme hranice Německa. V poled-

29. ledna 1945

ne téhož dne jsme již na německé půdě plnili rozkaz velitele o postupu vpřed.“

Rychlým rozvíjením útoku k Odře rozsekla 5. úderná armáda celou německou obranu v širokém pásmu. Zbytky rozdrčených útvarů se shlukovaly do skupin a v noci v kolonách ustupovaly na západ ve stopách před nimi postupujících sovětských předvojových útvarů.

„V takové situaci velitel 94. gardové střelecké divize plukovník G. N. Sostackij jel s důstojníky předsunutého velitelského stanoviště na konci proudu své divize. Narazil na jednu z ustupujících kolon, kterou omylem pokládal za součást své divize, a dojel se svým štábem až do její těsné blízkosti. Rozpoutal se neočekávaný boj, v němž plukovník s několika svými důstojníky padl.“

Kapitán Siegfried Knappe vzpomínal na poslední dny ledna 1945 jinak:

„S přibližujícím se koncem měsíce, jak Sověti postupovali od Visly k Odře, pravidelná výuka na fakultě generálního štábu v Jelení Hoře s výjimkou školení o nacistické ideologii skončila. Hodiny jsme teď trávili u rozhlasových přijímačů a diskusemi o situaci na různých frontách. Rusové proudili do Západního Pruska, Horního Slezska a Pomořanska. Netrvalo dlouho a byli u Breslau (dnešní Wroclavi) a před Moravskou branou. Ve vsi Scinawa se jim podařil průlom přes Odru, což v naší škole generálního štábu způsobilo téměř paniku. Ježto pozemní vojsko zoufale potřebovalo posily jakéhokoli druhu, vybralo personální oddělení armády v Berlíně některé z nás, abychom nastoupili na uvolněná místa.“

Kapitán byl zdrcen. Jeho žena Lilo, která se k němu na dobu jeho studia přistěhovala s jednoročním synkem Klausem, se nacházela třetí měsíc v jiném stavu a předsta-

Karel Richter - Posledních sto dnů

va, že bude po jeho odjezdu sama zařizovat stěhování celé domácnosti zpět do Lipska, byla děsivá. Snažila se být statečná žena, ale pak se rozplakala, nedokázala ovládnout slzy a vzlykala tak, že nebyla k utišení.

„Náš výcvik skončil předčasně, protože Rusové byli vzdáleni necelých pětadevadesát kilometrů a nás potřebovali na frontě. Fakulta generálního štábu se měla před ruskou hrozbou přestěhovat dál na západ a tam pokračovat. K její nové organizaci však už nikdy nedošlo. V sobotu 27. ledna dostala naše skupina rozkaz hlásit se u skupiny armád Střed, které velel generál polní maršál Schörner. Ten nutně potřeboval důstojníky generálního štábu, a tak jsem měl znovu bojovat proti Rusům, počtvrté během čtyř let. V pondělí 29. ledna jsem vzal Lilo a Klause na nádraží a naložil je do zvláštního vlaku pro rodinné příslušníky vojenského personálu. Byla hrozná zima, patnáct pod nulou a sněžilo. Nádraží bylo přeplněné uprchlíky z východu, kteří utíkali před Rusy. Vlak byl hrozně přeplněný. Nastalo loučení. Byl jsem si jist, že Lilo a Klause už nikdy neuvídím. Rozcházeli jsme se mnohokrát předtím, ale nikdy s takovou jistotou, že se už nikdy neuvídíme. Nedělal jsem si žádné iluze. Konec se blížil a naděje na moje přežití byla pranepatrná. Potom se vlak dal do pohybu a odloučení se už nedalo oddalovat. Poslední stisk ruky, několik tichých slz a pak už jsem stál sám ve zmítajícím se davu civilistů na nástupišti. Vrátil jsem se do prázdného bytu ve škole generálního štábu, kde už leželo jenom vojenské zavazadlo, které s sebou vezmu na frontu. Dolehl na mě pocit největšího osamění, jaký jsem v životě zažil.“

29. ledna 1945

POTOPENÍ PARNÍKU WILHELM GUSTLOFF

Wilhelm Gustloff byl obrovitý, přepychově vybavený parník, jenž nesl jméno předáka švýcarských nacistů. Na vodu byl spuštěn v červenci roku 1937 jako nejmodernější rekreační plavidlo pro národně socialistické dělníky a jejich rodiny. Dvě stě osm metrů dlouhé, osmašedesát metrů vysoké plavidlo o deseti palubách, s plaveckým bazénem, knihovnami, bary, tančírnami, zimní zahradou, lodním biografem, hudebním a divadelním sálem. Kajuty pojaly 1465 pasažérů a plavbu i provoz zajišťovalo 417 mužů posádky. Plovoucí reklama, jak Velkoněmecká říše pečuje o radostný život svých pracujících. V roce 1939 se na něm vraceli příslušníci německé legie Kondor při jejím návratu z bojového nasazení ve španělské občanské válce. Za druhé světové války sloužil jako plovoucí nemocnice, nějakou dobu k zásobování německých vojsk bojujících v Norsku a v posledních letech kotvil v gdaňském přístavu jako plovoucí kasárna pro osádky ponorek.

Pronikání Rudé armády do východního Pruska vyvolalo v řadách obyvatelstva strach z ruské odvety za zvěrstva spáchaná nacisty na Ukrajině a v Rusku. Husté proudy uprchlíků v panice opouštěly své domovy a shlukovaly se v přístavech Gdaňsku (Danzig) a Gdyni (Gotenhafen) v zoufalé snaze najít místo pro sebe na některé z odplouvajících evakuačních lodí.

Veliteli parolodě *Wilhelm Gustloff*, námořnímu kapitánovi Friedrichu Petersenovi byl 21. ledna 1945 doručen rozkaz vrchního velitele říšskoněmeckého válečného námořnictva velkoadmirála Karla Dönitze k evakuaci příslušníků 2. školní ponorkové divize z Gotenhafenu do nově určeného výcvikového objektu na západním pobřeží, kde měli absol-

Karel Richter - Posledních sto dnů

vovat výcvik na novém typu ponorek. Kromě *Gustloffu*, na jehož palubu se v gotenhafenském přístavu nalodovalo šest tisíc námořníků, tu kotvily ještě čtyři velkokapacitní parníky určené v rámci námořní operace Hannibal k evakuaci *Kampfuntfähiger Bevölkerung* – „boje neschopného obyvatelstva“ z Gdaňska a Gdyně. 25. ledna, když na Petersenovu loď nastoupili všichni určení ponorkoví námořníci i s rodinami důstojníků, dostal kapitán povolení přijmout do neobsazených lodních prostor i civilisty, hlavně matky s dětmi. Hans Joachim Elbrecht, důstojník, který tehdy řídil nalodování na *Gustloffu*, o tom po padesáti letech podal svědectví: „Zpočátku probíhalo nalodování až neuvěřitelně klidně. Druhého dne však nastal velký nával. Když se zpráva o něm roznesla po Gotenhafenu, přišli všichni, kteří měli strach z Rusů. Nejdříve jsme ty lidi odmítali, ale nedali se za žádnou cenu přimět k odchodu. Tlačili se na můstek jeden přes druhého, odstrkovali děti, drali se dovnitř násilím.

Osmadvacátého ledna už byly všechny kajuty i volné prostory na lodi zaplněny uprchlíky. Dokonce i na dno vypuštěného bazénu na spodní palubě se natlačily, jedna vedle druhé, tři sta třiasedmdesát telegrafistek z pomocných spojovacích oddílů. Mladá děvčata kolem dvaceti let. Následující den odpoledne už byl parník zaplněn k prasknutí.“

Jeden z důstojníků organizujících nalodování si před vyplutím zapsal konečný počet cestujících. Sedm tisíc devět set šestapadesát. Dodatečně se zjistí, že na palubu se před vyplutím vedralo ještě několik tisíc dalších uprchlíků, takže celkem parník *Gustloff* odvázel z gdaňského přístavu deset a půl tisíce lidí včetně pěti set těžce raněných vojáků a 173 příslušníků lodní osádky.

Loď opouštěla přístav 30. ledna 1945 krátce po 13. hodině za silného vlnobití a nízké oblačnosti. Hustá sněhová vánice, která se spustila, přišla kapitánovi vhod jako účin-

29. ledna 1945

ná clona kryjící loď před leteckými pozorovateli a periskopy ponorek. Spolu s *Gustloffem* vyplul i uprchlíky přetížený menší parník *Hansa* a tři torpédové čluny jako ochranný doprovod. Člunům se však na rozbouřeném moři nedařilo udržovat stejnou rychlost plavby jako dvouseťmetrovému plavebnímu kolosu, takže korvetní kapitán Wilhelm Zahn, který velel celé evakuační operaci ponorkářské výcvikové divize, jim po jejich půlhodinovém zmitání ve vlnách nařídil návrat do přístavu a vyžádal si místo nich k bezpečnostnímu doprovodu mohutnější torpédoborce. Jejich nasazení však zmařily závažné technické potíže. V bésnici bouři vysadily i motory parníku *Hansa*, který bylo nutno remorkéry odvléci zpět do přístaviště k opravě. *Gustloff* si tedy razil cestu sněhovou metelící a vysokými vlnami naprosto nedostatečně chráněn proti ponorkám pouze malým torpédovým člunem *Löwe*, který několik desítek metrů před ním těžce zápasil s rozběsněným mořem. Na velitelském můstku parníku se kapitán Petersen rozčileně dohadoval s ponorkářem Zahnem a dalšími dvěma kapitány nižšího ranku, kteří se mu s nejasnými vzájemnými pravomocemi pletli do velení. Vzrušeně se přeli o volbu plavební trasy. V pobřežních vodách hrozilo menší nebezpečí útoku ponorek, ale obtíže působila nutnost vyhýbat se minovým barážím. Neshody propukaly i v určování rychlosti plavby. Petersen s dokonalou znalostí technického stavu a výkonnostních možností lodi nepřipouštěl vyšší hodinovou rychlost než dvanáct mil, kdežto ponorkový kapitán Zahn rozčileně namítal, že nedosáhne-li nejméně rychlosti patnácti mil, nemá šanci uniknout útoku ponorky. Nakonec se shodli. Loď plula zvýšenou rychlostí vzdálenější, ale zato bezpečnější, odminovanou trasou.

Kolem osmnácté hodiny rádiové hlášení o skupině minolovek v protisměru kapitána donutilo vydat příkaz k za-

Karel Richter - Posledních sto dnů

pnutí obrysových světél, aby se zabránilo možné kolizi. Loď se tím prozrazovala i nepřátelským pozorovatelům. Hlášení bylo zřejmě mylné, možná i úmyslně klamné. Žádné minolovky se neobjevily. Světla byla po hodině zhasnuta. Pozdě. Několik mil od *Gustloffu* na západ se v poloponořené poloze zavrtávala do vln hlídkující sovětská ponorka S-13, již velel dvaatřicetiletý námořní kapitán Alexandr Marinesko. Kolem 19. hodiny věžním periskopem zachytil záblesky obrysových světél *Gustloffu*. Bylo mu jasné, že nejde o válečnou loď, ale velký osobní parník, což potvrdil i radista Ivan Šnabcev. „Ve sluchátkách jsem slyšel, že ta loď má dva šrouby, takže musí být hodně veliká.“ Za války se i osobní a nákladní lodě používaly k válečným účelům, takže se na ně bez váhání útočilo.

Kapitán Marinesko se rozhodl zjištěný cíl obeplout a napadnout jej od pobřeží, odkud nebude očekáván a kde tmavé pozadí břehu znesnadňuje zjištění obrysu ponorky. Kolem 21. hodiny dokončila široký polokruh přibližovacího manévru a zezadu vplula do prostoru mezi pevninou a *Gustloffem* plujícím již se zhasnutými světly. Jakmile se ocitla ve vzdálenosti přibližně pěti set metrů od jeho levého boku, dal Marinesko snížit rychlost, aby měl cíl vpravo před sebou, a nařídil odpálit první ze čtyř připravených torpéd.

Ve 21:15 torpédo zasáhlo trup parníku v přední části před můstkem a zdemolovalo ubikace osádky. Ohlušující výbuch otrásl lodí. Vzápětí zahřměl další výbuch těsně pod bazénem. Usmrtil většinu děvčat z pomocných jednotek. Během vteřiny třetí torpédo prorazilo lodní bok v úseku strojovny a mohutná exploze rozervalo celý bok až k palubě. Čtvrté se zaseklo v odpalovací rouře ponorky. Tři výbuchy zcela postačily k apokalyptické zkáze. Na těžce zmrzačené, potápějící se lodi propukla děsivá panika. Kapitán a dů-

29. ledna 1945

stojníci se pokoušeli organizovat záchranné práce. Jejich snaha byla marná. Přední část lodi s většinou osádky se odlomila. Během několika minut se příd' ponořila o několik metrů do vln. Pasažéři zmateně pobíhali chodbami, snažili se po železných točitých schodech prodrat na horní palubu k záchranným člunům, ženy zoufale křičely, děti plakaly; zněl zběsilý dusot zdivočelého davu. Na mnoha místech šlehalý plameny, tryskaly mohutné proudy vody, zaplavující kajuty a unášející nehybná těla. V koridorech se v nepřehledné zmeti kupili zkrvavené mrtvoly i zranění. Mnoho lidí, hlavně žen a dětí bylo strženo k zemi a ušlapáno. Námořníci se pokoušeli ukáznit bezhlavý dav křikem a někde i padly výstřely z pistolí. Hrůza zastírala rozumnou úvahu. Panoval osmnáctistupňový mráz, lidé byli výbuchy zaskočeni ve spánku, v lehkém nočním oblečení, mnozí si ani nestačili navléci plovací vesty, tonuli v ledové vodě zaplavující podpalubí. Záchranných člunů bylo málo, některé se pod nápořem davu převrhly, jiné byly přimrzlé k úchytnům. Muž, který se násilím dral do člunu místo ženy s dítětem a pěstmi si zjednával přednost, byl lodním důstojníkem zastřelen. Trup lodi rychle klesal do hlubin, čím dál níž, až nakonec celá přední část zmizela pod vodou a zád' se na pár okamžiků vyhoupla vzhůru a sklouzla do vln. Celé drama netrvalo déle než hodinu. Na hřebenech vln se zmítalo pár přetížených člunů s trosečníky. Někteří se zachytili plovoucím trámu, ale v ledové vodě jejich životy brzy zhasínaly. Torpédovým člunem *Löwe*, jehož radiostanice nahrazovala zničenou vysílačku *Gustloffu*, vysílané úpěnlivé signály SOS přivolaly nakonec několik německých lodí, které zachránily už pouze 1239 trosečníků včetně čtyř kapitánů. Petersena chtěl dát Hitler v návalu vzteku popravit, ale nakonec se dal přesvědčit o jeho nevině. V Německu vyhlásili třídenní smutek za více než 9000 mrtvých obětí největší

Karel Richter - Posledních sto dnů

katastrofy námořních dějin, jež svým rozsahem šestkrát překonala zkázu *Titanicu*.

Sovětská ponorka se po odpálení torpéd ponořila a na mořském dně přečkala během noci beze škody několik výbuchů hlubinných bomb vypuštěných torpédoborci, jež po ní usilovně pátraly. Ráno unikla do bezpečných vod. Teprve další noc podal kapitán svému velitelství v Kronštadtu hlášení o potopení lodi, jejíž jméno ani určení neznal. Za svůj úspěch byl dodatečně, až po smrti, vyznamenán Zlatou hvězdou hrdiny SSSR.

Protektorátní tisk: Emanuel Moravec: „Říše s přílehlým územím představuje nyní pevnost, v níž vedle národa německého našli útočiště Češi a Dánové, většina Slováků, Čechů a Norů, polovina Italů a Holanďanů i menší část Maďarů. Tato střeoevropská pevnost má ještě značné předpolí ve Skandinávii a na jihu na Balkáně a na Apeninském poloostrově. Zato na západě a na východě nepřítel dostal se těsně na říšskou hranici a směrem od východu ji na mnohých místech překročil. Bojuje se na Odře. Fronta se přibližila.

U nás panuje zvláštní, stísněný klid. Není to ticho před bouří, nýbrž zamlklost ustaraných, kterým začíná konečně svítat.“



Rudá armáda překračuje Odru



Sovětská letadla nad Berlínem



*Na konci ledna 1945 obklíčila vojska 3. běloruského frontu
Königsberg (dnešní Kaliningrad) a město padlo po dlouhých
bojích až 9. dubna*



*Padlí Němci
ve Východním Prusku*



Němečtí uprchlíci z Gdyně

K A R E L R I C H T E R

POSLEDNÍCH
100
DŇŮ

Obálku navrhl Lukáš Tuma.
Redakce Miloslav Martínek a Martin Ďásek.
Vydalo Nakladatelství Epoque s. r. o.,
Kaprova 12, 110 00 Praha 1,
v roce 2018, jako svou 602. publikaci.
První vydání, 400 stran.
Sazbu a litografii provedl Jaroslav Uhlíř.
Vytiskl Akcent tiskárna Vimperk, s. r. o.



NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Knihy **Nakladatelství Epoque** můžete zakoupit u svého knihkupce nebo si je lze objednat písemně na adrese:
Kaprova 12, 110 00 Praha 1 – Staré Město,
telefonicky na čísle: **224 810 353,**
e-mailem na adrese: **objednavky@epocha.cz,**
nebo na internetové stránce: **www.epocha.cz**